

Nr 140.

Av herr **Munktell**, angående förre vaktmästaren *H. Gelin* pensionsförmåner.

Institutionsförhållandena vid våra universitet har under den senaste mansåldern undergått en storartad utveckling. I tillfredsställelsen däröver får emellertid ej förbises, att den snabba takten ej alltid medgivit önskvärt beaktande av den därvid medverkande personalens enskilda intressen. På ett sådant förhållande — av allt att döma ett specialfall — då utomordentliga insatser av en tjänsteman i underordnad ställning icke synes ha fått den materiella erkänsla från statsmakternas sida, som han varit väl värd, vill jag nu fästa riksdagens uppmärksamhet.

Efter beslut av 1920 års riksdag tillkom en ordinarie vaktmästarbefattning vid Uppsala universitets museum för nordiska fornsaker, en tidigare i fråga om såväl personal- som lokalförhållanden mycket blygsamt utrustad, men sedan gammalt med åtskilligt värdefullt studiematerial försedd samling, vilken år 1914 anknöts till den då nyinrättade professuren i nordisk och jämförande fornkonst. År 1918 kunde detta museum, jämte tre liknande institutioner för närbesläktade kultur- och konsthistoriska institutioner, beredas bättre arbetsmöjligheter genom upplåtandet åt dem av utrymmena inom byggnaden Gustavianum. Lönen för vaktmästaren sattes efter normen för institutionsvaktmästare. Det förutsattes, att innehavaren skulle utföra en sådans skyldigheter gent emot samtliga i huset inrymda institutioner.

Såväl fornsaksmuseet som vid upprepade tillfällen även de andra institutionerna, främst den för klassisk fornkonst, hade emellertid ett genom lyckosamma grävningar eller andra förvärv starkt stegrat behov av konserveringshjälp. Vaktmästarbefattningens innehavare, **Hilmer Gelin**, befanns äga synnerligen goda förutsättningar härför och förvärvade efter hand, delvis under upprepade studieresor till Nationalmuseet i Köpenhamn, en i överraskande mån vidgad skicklighet. Till följd härav blev han alltmer och slutligen helt frigjord från institutionsvaktmästarens vanliga göromål. Med hänsyn till arten av sin verksamhet beviljades Gelin genom beslut av 1936 års riksdag (statsverksprop., VIII ht, p. 71; statsutsk. utl. nr 8, p. 7; riksd. skr. nr 8, p. 71) ett personligt lönetillägg av 600 kronor, vilket tillägg sedan förnyades år efter år och även kom att höjas genom inräknande av dyrtidsförmåner, så att Gelin kunde uppbära i det närmaste samma lön som preparator i lönegraden A 10 av då gällande civila avlöningsreglementet.

Enligt förslag i 1945 års statsverksproposition (För flera huvudtitlar gemensamma frågor, s. 29) har den av Gelin innehavda vaktmästarbefattningen vid ledigheten efter hans avgång ombildats till preparatorstjänst i nyssnämnda lönegrad.

För Gelin personligen beslöt riksdagen samma vår godkänna Kungl. Maj:ts proposition 1945 nr 179, enligt vilken vid bestämmande av tjänstepension åt Gelin eller av familjepension åt hans efterlevande skulle anses som om han varit ordinarie tjänsteman i dåvarande lönegraden A 9 (Kungl. Maj:ts beslut den 1 juni 1945). Den Gelin sålunda tillerkända förmånen — som innebar pension i en lönegrad högre än vad från universitetets sida begärts — utgår emellertid icke med fullt belopp. Gelin, som är född den 23 oktober 1881, tillträdde nämligen först den 1 januari 1921 den nyinrättade statstjänsten och kunde sålunda före pensionsålderns inträde, den 31 oktober 1944, i pensionshänseende tillgodoräkna sig en tjänstetid av allenast 23 år och 10 månader eller sex år mindre än som erfordrats för full pension. Sålunda åtnjuter Gelin nu endast $\frac{4}{5}$ av den fulla pensionen. Att Gelin efter pensionsålderns inträde faktiskt tjänstgjort vida längre tid än som skulle fordrats för full pension medför ingen ändring häri. Gelin har med vederbörligt tillstånd kvarstått i tjänsten två år efter inträdet i pensionsåldern samt har därefter under drygt sex år oavbrutet fortsatt sin i hög grad gagnande konserveringsverksamhet. Huvudsakligen har detta skett för fornsaksmuseets räkning mot ersättning, motsvarande skillnaden mellan uppburen pension och den lön, han skulle ha fått, om han fortfarande innehaft sin nu till preparatorstjänst ändrade befattning. Under kortare perioder har han i stället, företrädesvis inom samma museum, helt ägnat sig åt speciella konserveringsuppdrag, som statens historiska museum hedrat honom med i betraktande av hans ovanliga duglighet och erfarenhet, eller utfört ej mindre krävande konserveringsarbeten exempelvis vid den av förre riksantikvarien Martin Olsson ledda iständsättningen av Gustav Vasas m. fl. kungliga gravar i Uppsala domkyrka.

Med hänsyn härtill hemställde större akademiska konsistoriet i Uppsala den 20 september 1952 om utverkande av proposition till riksdagen angående beviljande av tilläggspension åt Gelin. Dess önskemål var, att han framtiden skulle få åtnjuta oavkortad pension, om möjligt beräknad som om han vid inträdet i pensionsåldern varit ordinarie preparator i högsta löneklassen. Kungl. statskontoret fann sig emellertid den 7 november 1952 böra *av principiella skäl* avstyrka denna hemställan. Till följd härav vann densamma icke nådigt beaktande.

Det förefaller emellertid, som om man under ärendets gång ej tillräckligt beaktat, att förslaget avsåg en person, vars prestationer är av helt ovanlig kvalitet, och att alltså ett bifall till framställningen icke skulle kunna

åberopas som innebärande ett annullerande av de principer, som hittills varit vägledande för statsmakternas bedömning av andra liknande frågor.

De speciella skäl, som anförts för det av riksdagen år 1936 åt Gelin beviljade personliga lönetillägget, har i korthet refererats i statsverkspropositionen för nämnda år, VIII ht, p. 7, (s. 137). Ur den utförligare motivering, som föreligger bland petitahandlingarna, kan anföras följande utdrag.

Professor Sune Lundquist, i vars yttrande prof. Axel W. Persson instämde, anförde:

»Endast tack vare Gelins ovanliga duglighet — och härvid tänker jag lika mycket på hans obegränsade tålamod under det ofta flera månaders oavbrutet arbete krävande hopsättandet av ett enda i tusentals småbitar krossat föremål som på hans förmåga att lösa konserveringsuppgifter av förut icke förekommande slag — har det sålunda varit möjligt för museet att genom de år 1928 begynta utgrävningarna på Valsgårde gravbacke i Gamla Uppsala socken sammanbringa ett material av så enastående värde, som Valsgårdefynden utan tvivel äga. Självfallet beror detta goda resultat också av att museet haft fördelen få bearbeta en fyndplats av ovanligt givande slag och att utgrävningarna kunnat anförtros åt ett antal efter hand upptränade studenter, som nedlagt vida större omsorg härpå än som tidigare kommit i fråga vid liknande undersökningar. Och likväl är det obestriddigt, att Valsgårdematerialet, som i regel framdragits i mycket starkt sönderkrossat tillstånd, icke ur forsknings- och utställningssynpunkt skulle ha givit så mycket mer än det i statens historiska museum befintliga materialet från andra liknande, lika rika eller i ett fall än rikare uppländska gravplatser, om museet icke ägt tillgång till en så dugande och sitt arbete så hängiven konservator som herr Gelin.

Även övriga i Gustavianum inrymda institutioner, framför allt den för klassisk arkeologi, ha dragit stor fördel av Gelins konserveringsskicklighet. Lerkärl och metallföremål m. m. från de stora Asine- och Cypernexteditionerna ha ställt honom inför nya uppgifter av ofta mycket svårösligt slag, vilka han emellertid förmått lösa på tillfredsställande sätt.

Genom detta oförtrutna och skickliga arbete, som i så hög grad befrämjat de arkeologiska institutionernas möjligheter att fylla sitt ändamål, har Gelin gjort sig synnerligen förtjänt av erkännande och uppmuntran. Hans arbetsprestation är obestriddligen av en vida högre kvalitet än den, som i regel utföres av en universitetsvaktmästare. Tack vare naturlig fallenhet och ihärdig strävan att efter hand tillägna sig ökade kunskaper har han löst sina uppgifter på ett sätt, som fullt ut tål jämförelse med vad som eljest kunnat utföras av god fornsakskonservering i de flesta europeiska museer. Här i landet stå flera av hans resultat tills vidare utan motstycken.»

Prof. Axel Boëthius, Göteborg, yttrade: »Vid mina museistudier utomlands har jag med särskilt intresse sökt studera konserveringsmetoder och hos direktör Stefani i Villa Giulia-museet i Rom samt i Boston och Metropolitanmuseerna i Amerika även haft tid och tillfälle att se i laboratorierna. Jag tror mig därför våga säga, att de konserveringsarbeten av Valsgärdeföremål, som jag sett herr Gelin utföra, var som helst i Europas eller Amerikas museer skulle ha väckt den största uppmärksamhet och erhållit omnämmanden som något i sitt slag enastående. Särskilt hopfogningen av svärd, hjälmar och glaskärl från mängder av små fragment ådagalägger en helt enkelt sällsynt skicklighet och begåvning för denna sorts arbeten, en skicklighet som utan tvivel lätt skulle ha kunnat bereda herr Gelin en ställning vid stora utländska institutioner.»

Numera professor Einar Gjerstad anför: »Enligt min mening äger herr Gelin en stor, naturlig begåvning för konserveringsarbete av detta slag, och detta i förening med hans genom erfarenhet vunna rutin och säkra, sunda omdöme, minutiösa noggrannhet och enastående tålmod inför de ofta påfrestande uppgifterna gör, att han måste anses som en mycket värdefull tillgång för den arkeologiska vetenskapen i vårt land.»

Nämnas må även, att Gelin november och december 1939 åtföljde professor Axel Persson till Aten och Asine, där hans lyckade lösningar av mycket ömtåliga konserveringsuppgifter tillvunno sig livlig uppskattning inom därvarande arkeologkretsar.

I många av de föreliggande uttalandena har Gelins skicklighet ställts i tydlig paritet med den, man funnit hos konservatorerna vid de stora museerna. Det torde vara uppenbart, att hans prestationer väsentligen överträffat, vad man kunnat fordra och i regel vinner av en tjänsteman i preparators ställning.

Det kan till slut anmärkas att Gelin år 1947 utnämndes till riddare av Vasaorden. För en person i hans tjänstegrad — han hade och har fortfarande tjänstegrad som vaktmästare — innebär detta en mycket sällsynt hedersbetygelse och ger ett klart vittnesbörd om att hans verksamhet varit av mycket ovanlig och kvalitativt mycket högtstående art.

Med stöd av vad ovan anförts hemställes alltså,

att riksdagen ville besluta, att f. d. vaktmästaren på övergångsstat vid universitetet i Uppsala Hilmer Gelin måtte få uppbara full pension i lönegrad A 10 oavsett att han vid sitt avskedstagande icke haft så många tjänstår som fordrats därför.

Stockholm den 27 januari 1953.

Henrik Munktell.